

NOVI STALNI ARHEOLOŠKI POSTAV U MUZEJU LIKE GOSPIĆ

TATJANA KOLAK □ Muzej Like, Gospić

sl.1-5. Muzej Like Gospić, *Terra viva*, novi stalni arheološki postav, 2004.

U Muzeju Like Gospić prvi je put nakon dugih trideset godina 12. ožujka 2004. otvoren novi stalni arheološki postav. Premda mu je naziv pomalo na tragu romansiranog izričaja - *Terra viva*, predmnijevajući i ponajmanje znanje latinskog jezika, svakom je posjetitelju prepoznatljiv smisao te riječi. Koliko je zemlja od koje i za koju čovjek živi kulturno dobro, toliko ono zahtijeva i očekuje da svatko od nas dade dostojan obol nastojanju, znanju, umješnosti, svjesnosti ... svemu onom *osvitu*, prepoznatljivome - civilizacijskome, od prapovijesti do danas. Stoga je možda i sukus postava sadržan u rečenici deplijana - *to je čovjek u eksponatu*.

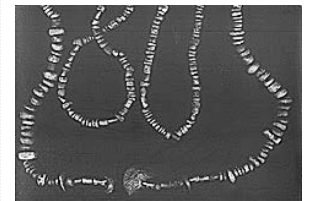
Od osnutka Muzeja 1958. godine kao prva od zbirki utemeljena je Arheološka zbirka. Nastajala je zahvaljujući ponajprije slučajnim nalazima, a ne stvarnim arheološkim istraživanjima koja je ova institucija provodila. Razlogom tomu svakako je i nedostatak stručnjaka - prvi je arheolog zaposlen tek krajem 1970-ih. No istraživanja su se provodila - različitim intenzitetom i uz različit interes još od druge polovice 19. stoljeća. Uglavnom

su to bili muzejski povjerenici tadašnjega Narodnog muzeja u Zagrebu, a u drugoj polovici 20. stoljeća istraživanja vodi Arheološki muzej u Zagrebu, najviše pozornosti posvećujući razdoblju prapovijesti i materijalnoj kulturi željeznodobnih Japoda¹.

Tako je s otvorenjem Muzeja nastao prvi postav, a Ruža Drechsler Bižić i Zdenka Dukac 1974. osmišljavaju novi stalni postav. Kustosica Muzeja Branka Proroković-Lazarević 1988. godine osmišljava svojevrsni postav *Arheološka baština Ličkog polja*, a kustosica Tatjana Kolak u 1993. prilagođava taj isti postav uvjetima djelovanja Muzeja tijekom Domovinskog rata. U međuvremenu u Muzeju završava višegodišnja adaptacija i intenzivnije se promišlja i planira koncepcija stalnih postava.

"Naslijedivši" prostor predviđen za Zbirku arheologije od nepuna 74 m², što obuhvaća tri međusobno povezana prostora s cirkularnim arhitektonskim rješenjem u kojemu ulazno-izlazni pret prostor također ima izložbenu funkciju - lapidarij, viša kustosica Tatjana Kolak odlučuje se za koncepcijska rješenja u kojima će arhitek-

¹ Istraživanja su vođena pod nadzorom Š. Ljubića, J. Brunšmida, V. Hoffillera, te nakon njih dugogodišnja istraživanja vodi R. Drechsler-Bižić, koja je 2004.g. postala dobitnicom nagrade za životno djelo koje dodjeljuje HAD. Uz navedene, brojni su i drugi istraživači kulturne baštine Like - I. Šarić, M. Šmalcelj, A. Rendić-Miočević, L. Bakarić i mnogi drugi ugledni stručnjaci.

tonski prostor, tehnička opremljenost i muzejska građa činiti skladnu i jedinstvenu cjelinu. Naravno, i financijske su mogućnosti imale veliku ulogu.

S obzirom na to da je prostor zapravo malen, a sama zgrada Muzeja spomenik kulture, građena potkraj 18. stoljeća kao ured i stan vojnokrajškog zapovjednika ličke pukovnije, zamišljene su izložbene vitrine u kombinaciji stakla i drva, dimenzijama prilagođene svakoj prostoriji zasebno, koje ujedno mogu biti i izložbene i čuvaoničke.² Kako je otvorenje izložbe završni čin projekta, od izbora i nabave vitrina za postav i otvorenja prošlo je šest godina. U tom razdoblju intenzivirana su arheološka istraživanja te institucije. Naime, dotadašnji postavi pretežito su prezentirali razdoblje prapovijesti, odnosno razdoblja japodske materijalne kulture od kasnoga brončanog doba do dolaska Rimljana na lički prostor. Rezultat je to, naravno, i količine tada pronađene građe i provedbe istraživanja, no time je zapravo Muzej koncipirao japodsko vrijeme nakon kojega, obzirom na izloženu galerijsku građu, slijedi 20. stoljeće.

Želeći izbjeći takva poimanja i ujedno naglasiti povijesni kontinuitet prostora Like, a Muzej jest kompleksni muzej toga područja, te ujedno prenijeti muzejsku priču posjetitelju kao slijed nečega što se nije samo po sebi dogodilo već izvire iz zatečenoga, naslijeđenoga, prilagođenoga, novi arheološki postav *Terra viva* oblikovno je podijeljen na tri razdoblja. Svakim prolaskom kroz vrata ili prolaz, posjetitelj prelazi povijesnu "stubu", a unutar izložbenih vitrina ta se povijesno-kulturološka "stuba" dodatno uobličuje, ovisno o razdoblju i građi. Postav započinje najstarijim nalazima s područja Like,

onima iz doba paleolitika i neolitika, kojih je manje, potom nalazima iz brončanog doba, a kulminira bogatom japodskom ostavštinom, prepoznatljivom po brojnosti lokaliteta, raznolikosti nakitnih oblika i materijala, a izložena građa i vremenski kontinuitet predloženi su pojedinim lokalitetom. Kao izdvojene cjeline postavljene su rekonstrukcije grobnih ritusa.

Rimsko razdoblje je, uz sporadične slučajne nalaze, uglavnom prezentirano nalazima iz putne postaje u Žutoj Lokvi³ i, primjereno tome, koncepcija je promiješnjena. Težište je na građi i na njezinoj funkciji i materijalu, ali se i dalje prati kontinuitet koliko je moguće ili odstupajući radi naglašavanja istovrsnosti funkcije predmeta, kao što je numizmatički dio postava. Kao izdvojena cjelina prezentiran je "lički morski" dio - Karlobag, odnosno rekonstruirano je podmorsko nalazište.

Treći dio postava - srednjovjekovlje, u skladu s količinom građe koncipirano je kronološki i prema vrsti predmeta, a donekle izdvojena cjelina posvećena je glagoljici. Postav ne završava tu, već dijelom zadire u novi vijek, koji nakon prevlasti Turaka oslikava kulturološke promjene s obzirom na prethodna razdoblja i nove momente koje danas prepoznajemo kao integrirani dio ličke tradicijske kulturne baštine. Na taj način posjetitelj ostvaruje živu vezu s drugim muzejskim postavom - etnografskim.⁴

Likovna koncepcija zamišljena je da bude živa, razigrana i nipošto statična. Tomu je pripomogla i igra svjetlosti i sjene, koju u vitrinama stvaraju unutarnja rasvjetna tijela, ali i sami predmeti. Da bi se pojedini predmet jače istaknuo ili mu se dala svojevrsna prednost, katkad je izložen baš u sjeni nekog drugog predmeta ili

2 Donji dijelovi vitrina zatvoreni su drvom i nevidljivi posjetiteljima, te izgledaju kao osiguranje vitrina. Kustos u tome zapravo građa na jednome mjestu, nije dislocirana i jednostavnije je pratiti promjene na izloženoj i deponiranoj građi. U dogovoru s kustosom, dizajnersko je rješenje izradio AG STUDIO iz Zagreba, a sredstva je osiguralo Ministarstvo kulture RH.

3 Istraživanja je započeo Konzervatorski odjel u Zagrebu 1996.g. kao zaštitna istraživanja (voditelj Amelio Vekić), a kao sustavno istraživanje nastavlja ih Muzej Like Gospić 2000.-2003.g. (voditelj T. Kolak).

4 Stalni etnografski postav otvoren je 1998.g. u zasebnom rekonstruiranom objektu tradicijske arhitekture smještenom u muzejskom atriju. Prvi je postav rađen 1990.g., a autorice su bile Nada Gjetvaj i Branka Proroković-Lazarević, pa je autorica ovog članka 1998., vraćajući postav, pratila prvotno zamišljenu osnovu, uz određene preinake ili dodatke.

sl.6-7. S otvorenja novog arheološkog postava

pak stavljen pod centralni snop svjetlosti. Postav je potpuno podređen predmetu, jer sveprisutni virtualni svijet kojemu težimo ne uspijeva sasvim posjetitelju podariti izravni dodir s prošlošću, radi kojega on, uostalom, i dolazi u muzej.

Sekundarni dio postava - legende, fotomaterijal, informativne i kronološke table zastupljene su onoliko koliko posjetitelju mogu olakšati "vremeplov". U svakom pojedinom dijelu postava dan je presjek povijesnih zbivanja na ličkom prostoru unutar određenog razdoblja, s glavnim obilježjima razvoja materijalne kulture, sažetih u samo dvije kartice teksta, pa ne odbija čitatelja, a unutrašnjost izložbenih vitrina nije opterećena dodatnim pisanim tekstovima. Fotografije lokaliteta ili dijelovi dokumentacije s arheoloških istraživanja imaju ulogu povezivanja pojedinog predmeta s mjestom nalaza, odnosno s vanjskim prepoznatljivijim svijetom. Razlika između izloženih originala i replika (u omjeru 80:20%), naznačena je numeracijom, odnosno izostankom inventarnih brojeva.⁵

I posljednja, ali ne manje važna odrednica postava jest to da se on uvijek može dopunjavati. Kako napreduju arheološka istraživanja i građa ulazi u Muzej, tako će i broj od 846 izloženih eksponata rasti (i raste). Postav jest stalan, no ima svoju vlastitu unutarnju dinamiku.

Dakle, to je priča o nastajanju stalnog postava u jednom "malom" muzeju. Kustos takvog muzeja radi sve sam - od provedbe arheoloških istraživanja i nalaza predmeta, njegove stručne i znanstvene obrade do osmišljavanja muzeološke i likovne koncepcije izlaganja u bilo kojem obliku. Osim radom autorice, postav *Terra viva* u elementarnom je tehničkom dijelu nastao zahvaljujući razumijevanju dvojice kolega koji svakako zaslužuju da ih zovemo preparatorima, a čije su "zlatne ruke" i dobra volja pridonijele ostvarenju zamisli i ideje kustosa.⁶

Izložbu ne prati katalog - i to jest njegova mana; kao da projekt nije završen. Tiskanje kataloga koji bi u potpunosti pratio temeljnu bit izložbe svakako je u planu, no dinamika projekta ovisit će isključivo o materijalnim mogućnostima. Posjetiteljima je stoga ponuđen besplatni deplijan, kojemu je uloga dati temeljni presjek povijesnih zbivanja na ličkom tlu, kronologiju postava u Muzeju i arheoloških istraživanja, obogaćen je fotografijama predmeta, a nijansiranjem smeđe boje izravno

asocira na boju zemlje, odnosno na naziv izložbe⁷. Uzimajući u obzir sve nedostatke, jer postav nije i ne može biti savršen (niti teži tome), otvorenje stalne izložbe nakon višegodišnjih priprema budi zadovoljstvo muzealca što daruje posjetiteljima oživljeni duh minulih vremena, sada u sekundarnoj ulazi predmeta - u izložku.

Primljeno: 18. travnja 2005.

THE NEW PERMANENT ARCHAEOLOGICAL EXHIBITION AT THE MUSEUM OF LIKA IN GOSPIĆ

On March 12th 2004, for the first time after thirty years, a new permanent archaeological exhibition - *Terra viva*, was set up and opened in the Museum of Lika in Gospić.

After "inheriting" the space foreseen for the Collection of Archaeology, composed of around 74m², consisting of three inter-connected rooms with a circular architectural design in which the entrance/exit anteroom also serves as an exhibition space - as a Lapidarium, the senior curator Tatjana Kolak opted for a conceptual solution by which the architectural space, technical equipment and museum materials would form a harmonious and unique whole.

In the desire to emphasize the historical continuum of the Lika region, the Museum being a complex museum of that region, and at the same time seeking to present the museum story to visitors as a continuation of something that did not happen on its own, but arose from something conceived, inherited, adapted, the new archaeological exhibition "*Terra viva*" is formally divided into three eras.

The exhibition begins with the oldest findings from the Lika region from the Paleolithic and Neolithic era, to a smaller scale, and then with the findings of the bronze era, and culminates with the rich Japodian heritage, Roman and medieval times, which were, in line with the quantity of materials, conceived both chronologically and according to the value of the objects, and in the end there is a somewhat separate unit dedicated to the glagolitic script. The exhibition partially touches upon the new era, which after the Turkish domination depicts cultural changes with respect to previous eras and new moments which we today recognize as an integral part of the cultural heritage of Lika.

Therefore, this is the story of the birth of a permanent exhibition in one "small" museum.

⁵ Autorica nije u potpunosti zadovoljna legendama u izložbenim vitrinama, no povećavanje teksta možda bi dodatno opteretilo prostor, pa čak i zasjenilo građu. Taj je problem riješen poslovnim politikom Muzeja Like Gospić - svakog posjetitelja uvijek prati kustos i omogućuje mu stručno vodstvo (besplatno).

⁶ Kolege Mile Šimac i Nikola Rukavina rade na mjestima kućnih majstora i čuvara vodiča Teslina kompleksa u Smiljanu.

⁷ Deplijan, koji je grafički dizajnirala Ivana Pavičić, tiskan je i u engleskoj varijanti, kao i glavne legende u postavu.